

Milieueffectrapportage Music Dome Amsterdam Zuidoost

Bijlage archeologie

projectnr. 1907-162721
april 2008

Opdrachtgever

BlackBox Real Estate B.V.
Noordeinde 19-21
2611 KE DELFT

datum vrijgave
april 2008

beschrijving versie 1
definitief

goedkeuring
dr. L.T. Runia

vrijgave
drs. R.A.M. v. Dongen

Archeologisch bureauonderzoek

**Plangebied kavels 17 en 17a
Amsterdam**

BO 84, Amsterdam 2008

Inhoud

Samenvatting	4
Inleiding	5
1 Administratieve gegevens planlocatie	6
1.1 Administratieve gegevens	6
2 Beleid	7
2.1 Uitgangspunten	7
2.2 Archeologiebeleid provincie Noord-Holland	7
2.3 Archeologiebeleid gemeente Amsterdam	8
2.4 Situatie plangebied kavels 17 en 17a	10
3 Beknopte geologie en geschiedenis van het plangebied	12
3.1 Algemeen	12
3.2 Historisch-topografische inventarisatie	13
3.2.1 Ontginning en infrastructuur	13
3.2.2 Wonen en Werken	14
3.3 Overzicht archeologische vindplaatsen	16
4 Archeologische verwachting en beleidskaart	17
Conclusie	18
Bronnen	19

Samenvatting

Bureau Monumenten en Archeologie (BMA) heeft in opdracht van het Ontwikkelingsbedrijf Gemeente Amsterdam een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd in het kader van het ontwikkelingsgebied Amstel III. Het bureauonderzoek is bedoeld om het cultuurhistorische verleden van het plangebied in kaart te brengen inclusief de mogelijke archeologische sporen die in de bodem zijn nagelaten.

De historisch topografische kartering heeft geresulteerd in een overzicht van archeologische informatie over het natuurlijke landschap, de middeleeuwse ontginningen en de bewoning van de 12de eeuw tot en met de Nieuwe Tijd. Van dit ruimtelijke en landschappelijke beeld is een beleidskaart van archeologische waarden afgeleid die een specificatie biedt van de beleidsregels en maatregelen die voor de archeologische monumentenzorg vereist zijn.

Inleiding

Het archeologisch bureauonderzoek van Bureau Monumenten en Archeologie (BMA) betreft een inventarisatie van archeologische c.q. cultuurhistorische waarden binnen het plangebied kavels 17 en 17a. Uitgaande van de waardestellende inventarisatie is het beleid vastgesteld voor het behoud en/of documentatie van eventuele archeologische overblijfselen in verband met de toekomstige bouwplannen.

In het plangebied is tot op heden geen archeologisch veldonderzoek uitgevoerd. Ook zijn er geen concrete aanwijzingen over de aanwezigheid van archeologische overblijfselen, op een enkele losse vondst na. De voorliggende waardestelling is gebaseerd op een historisch topografische inventarisatie van kaartmateriaal, archiefbronnen en publicaties, in samenhang met archeologische informatie over vergelijkbare locaties in de directe omgeving.

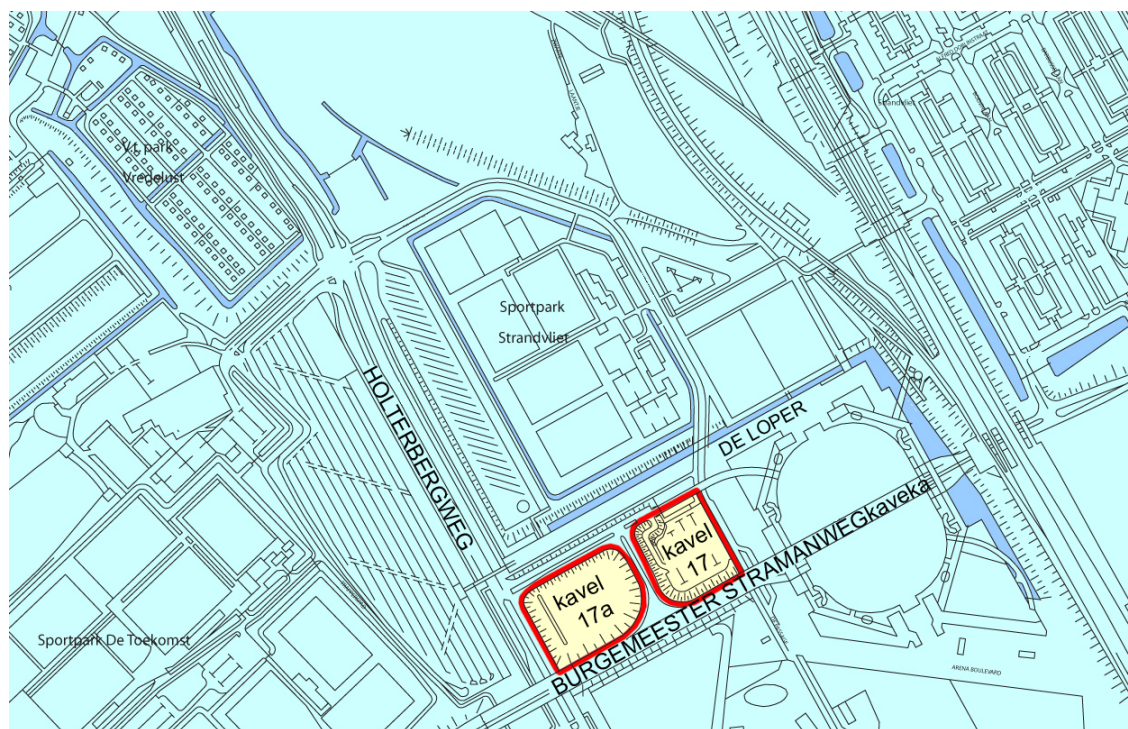
In het bureauonderzoek komen het gemeentelijk archeologie beleid (hoofdstuk 2) en de historische achtergronden van het plangebied kavels 17 en 17a (hoofdstuk 3) aan de orde. De archeologische verwachting wordt in hoofdstuk 4 besproken, gekoppeld aan het advies over de maatregelen voor integratie van archeologie binnen (toekomstige) planontwikkeling. Het beleid, dat voortvloeit uit de waardestellingen voor dit gebied, is samengevat met een beleidskaart.

1 Administratieve gegevens planlocatie

Het plangebied bevindt zich in de gemeente Amsterdam (afb. 1). Het gebied wordt in het oosten en het noorden begrensd door de Passage, in het westen door de Holterbergerweg en in het zuiden door de Loper. Het gebied is momenteel in gebruik als parkeerplaats en als plantsoen.

1.1 Administratieve gegevens

Provincie	Noord-Holland	X-coördinaat NO	124.429
Gemeente	Ouder-Amstel	Y-coördinaat NO	480.836
Plaats	Ouder-Amstel	X-coördinaat ZW	124.253
Kaartbladen	25G	Y-coördinaat ZW	480.618
X-coördinaat NW	124.212	X-coördinaat ZO	124.479
Y-coördinaat NW	480.706	Y-coördinaat ZO	480.736
ARCHIS meldingsnr.	27036		

1 Het plangebied kavels 17 en 17a (rood omlijnd)

2 Beleid

2.1 Uitgangspunten

Aan het einde van de jaren tachtig groeide het besef dat archeologische vindplaatsen in Europa ernstig werden aangetast door grootschalige infrastructurele werken, de toename van bouwlocaties en de intensivering van de landbouw. Om het archeologische erfgoed beter te beschermen hebben de Europese ministers van Cultuur in 1992 het Verdrag van Valletta opgesteld (ook bekend als het Verdrag van Malta).

Een essentieel uitgangspunt van dit verdrag is dat behoud van archeologisch erfgoed in iedere fase van planontwikkeling dient te worden meegewogen. Dit betekent dat bouwplanvorming in principe voorziet in behoud ter plekke. Als dit geen optie is, dient het bouwplan te voorzien in maatregelen om archeologische overblijfselen te documenteren en de informatie en vondsten te behouden. Het verdrag stelt de initiatiefnemer van een ruimtelijk plan, dat bodemverstoring tot gevolg heeft, verantwoordelijk voor de planologische en de financiële inpassing van dergelijk archeologisch onderzoek. De nieuwe wet ter uitvoering van dit verdrag, de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz: Stb. 2007,42), is per 1 september 2007 definitief van kracht.

Op grond van de Wet op de archeologische Monumentenzorg zijn vier wetten gewijzigd: de Monumentenwet 1988, de Ontgrondingenwet, de Wet milieubeheer en de Woningwet. De Wet op de Ruimtelijke Ordening bevatte al voorschriften om meer rekening te houden met archeologie ten behoeve van kwaliteitsverbetering van ruimtelijk beleid. Dit betekent o.a. dat elk bestemmingsplan op archeologisch beleid zal worden getoetst.¹ Door de wetswijzigingen worden archeologische belangen vanaf het begin van de besluitvorming in de ruimtelijke ordening meegewogen. Ondanks de getroffen maatregelen om vooraf archeologisch onderzoek in te plannen kunnen toevalsvondsten bij bouwprojecten worden aangetroffen. Hiervoor blijft de meldingsplicht van kracht.²

2.2 Archeologiebeleid provincie Noord-Holland

Vanwege de implementatie van het Verdrag van Valletta heeft de provincie Noord-Holland diverse maatregelen getroffen voor de inpassing van archeologie in de ruimtelijke ordening. Culturele planologie en cultureel behoud behoren tot de vier kerntaken, zoals de provincie die heeft geformuleerd in de Cultuurnota 2005-2008 (Provincie Noord-Holland 2004). Hiermee sluit de provincie aan op de Nota Belvédère uit 1999, waarin behoud van cultuurhistorie door ontwikkeling wordt nagestreefd. De provincie betreft nadrukkelijk culturele waarden, waaronder ook archeologie, bij de realisatie van de ruimtelijke- en stedelijke vernieuwing. Hiertoe zijn gebieden, die naar verwachting archeologisch waardevol zijn, aangewezen als provinciale archeologische attentiegebieden op de Cultuur Historische Waardenkaart Provincie Noord-Holland (CHW). De waardestellingen van de CHW-kaart zijn bedoeld als primaire algemene indicaties die per specifiek

---

¹ Artikel 38a lid 1 van de gewijzigde Monumentenwet schrijft hierover dat *De gemeenteraad bij vaststelling van een bestemmingsplan als bedoeld in artikel 10 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten.* Met 'monument' wordt hier een (onbeschermde) archeologisch monument bedoeld, ofwel *alle terreinen welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde* (art. 1 Monumentenwet).

² Artikel 53 van de gewijzigde monumentenwet 1988.

plangebied nadere invulling en precisering behoeven. Dit leidt tot nadere waardestellingen voor plangebieden met zowel lage als hoge waarderings op de CHW-kaart.

Bovendien toetst de provincie bestemmingsplannen op inpassing van beleid ten aanzien van archeologie en zijn de speerpunten met betrekking tot de artikel 19-procedure WRO (Wet Ruimtelijke Ordening) verscherpt. Hierbij wordt gesteld dat voor projecten, die afwijken van het bestemmingsplan en die op de CHW binnen een gebied van hoge of zeer hoge archeologische waarde liggen, in beginsel een aanvraag van artikel 19, lid 1 WRO is vereist. Met een archeologisch rapport (bureauonderzoek) moet de aard en strekking van de archeologische waarde worden gepreciseerd. In dit geval dreigt door de uitvoering van het bouwproject vernietiging van de archeologische waarden en is een verklaring van geen bezwaar gewenst. Aan deze vrijstelling is één van de volgende voorwaarden verbonden:

- de initiatiefnemer wordt verplicht technische of bouwkundige maatregelen te treffen, waardoor monumenten (archeologische vondsten) in de bodem ter plaatse (*in situ*) kunnen worden behouden;
- de initiatiefnemer wordt verplicht tot het nemen van maatregelen voor documentatie en berging van archeologische overblijfselen tot behoud ervan (*ex situ*). Afhankelijk van de aard van de verwachting en de aard van de civieltechnische bodemingreep kan het archeologische programma variëren van een begeleiding, een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) of een Archeologische Opgraving (AO). Toepassing van artikel 19, lid 2 (*voorwaarden voor het verkrijgen van een verklaring van geen bezwaar*) zonder bovengenoemde maatregelen is toegestaan indien het archeologisch onderzoek heeft aangetoond, dat *geen* waarden aanwezig zijn. Dit zal in de aanvraag moeten worden verwoord. Lid 2 kan eveneens worden toegepast indien de verstoring van de bodem dermate gering zal zijn, dat de aanwezige archeologische waarden geen schade wordt toegebracht.

2.3 Archeologiebeleid gemeente Amsterdam

Aangezien de verantwoordelijkheid voor het archeologisch erfgoed wordt gedecentraliseerd, dienen (deel)gemeenten hun eigen beleid op het gebied van archeologie te ontwikkelen. In aansluiting op het rijks- en provinciaal beleid heeft de gemeente Amsterdam in haar beleidsnota specifieke aandacht besteed aan vroegtijdige inpassing van archeologie in de ruimtelijke ordening (BMA 2005). Goede integratie van archeologie in ruimtelijke ordeningsprocessen is een voorwaarde om adequaat en tijdig in te kunnen spelen op bouwontwikkelingen in de stad en verlies van waardevol bodemarchief te voorkomen. Het streven is een doelmatige en maatgesneden invulling van het archeologiebeleid in bestemmingsplannen en bouwplannen.

Tegen deze achtergrond is de afdeling Archeologie BMA in 2001 gestart met een nadere inventarisatie van archeologische verwachtingen in elk afzonderlijk stadsdeel. Hiertoe worden onder meer verschillende historische kaartbeelden van het stadsdeelgebied met elkaar vergeleken. Deze inventarisatie is bedoeld als een verfijning van het verwachtingsbeeld van de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en de Cultuur Historische Waardenkaart (CHW kaart) van de provincie Noord-Holland, en de landelijke Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) waarin de stedelijke gebieden niet gekarteerd zijn.

De nieuwe wetgeving houdt in dat de aanwijzing van aandachtsgebieden in bestemmingsplannen op gemeentelijk niveau zal worden aangepakt. De gemeente (stadsdelen) dient door middel van bureau- en/of inventariserend veldonderzoek aan te geven of er archeologische waarden in het geding zijn. Tevens dienen inhoudelijke maatregelen voor de uitvoering van het onderzoek te worden geformuleerd. De bescherming van (verwachte) archeologische waarden kan (o.a.) worden geregeld met een aanlegvergunning.

Het archeologiebeleid is gebaseerd op het principe dat bij bodemversturende (bouw)activiteiten altijd een nadere waardestelling nodig is van de aanwezige archeologische verwachting in de vorm van een bureauonderzoek. Dit bureauonderzoek behelst een specificatie van eventuele archeologische waarden binnen een specifiek plangebied en een advies met betrekking tot het daarbij behorende beleid. De parameters voor het beleid berusten op een combinatie van de specifieke cultuurhistorische / archeologische waarden, de oppervlakte van het te ontwikkelen terrein en de diepte van de bodemingreep. Er is sprake van dertien beleidsvarianten:

- 1: gebieden met bekende archeologische waarden. Hier is bij elke bodemingreep ongeachte de omvang of diepte archeologisch onderzoek noodzakelijk.
- 2: bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Hier is bij bodemingrepen dieper dan 0,50 m onder het maaiveld en met een oppervlakte groter dan 50 m² archeologisch veldonderzoek nodig.
- 3: gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog aanwezige historisch infrastructurele assen buiten het historische centrum van Amsterdam. Deze gebieden zijn onbebouwd of de bebouwing dateert van voor de 19de eeuw. Bij bodemingrepen dieper dan 0,50 m onder het maaiveld en met een oppervlakte groter dan 100 m² is archeologisch veldonderzoek nodig.
- 4: bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog in het landschap zichtbare historisch infrastructurele assen buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing dateert uit het einde van de 19de eeuw. Hier is bij bodemingrepen dieper dan 1,00 m onder het maaiveld en met een oppervlakte groter dan 100 m² archeologisch veldonderzoek noodzakelijk.
- 5: bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs voormalige (overbouwde of opgehoogde) historisch infrastructurele assen buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Hier is bij bodemingrepen dieper dan 2,00 m onder het maaiveld en met een oppervlakte groter dan 100 m² archeologisch veldonderzoek nodig.
- 6: onbebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de landelijke periferie van Amsterdam. Gezien het feit dat de archeologische sporen mogelijk aan het oppervlak liggen, geldt voor deze terreinen geen dieptecriterium. Wel geldt een oppervlakte criterium, te weten: bij bodemingrepen met een oppervlakte groter dan 500 m² is archeologisch veldonderzoek nodig.
- 7: bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de voormalige (overbouwde of opgehoogde) landelijke periferie van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit het einde van de 19de eeuw. Hier is bij bodemingrepen dieper dan 1,00 m onder het maaiveld en met een oppervlakte groter dan 500 m² archeologisch veldonderzoek noodzakelijk.
- 8: bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de voormalige (overbouwde of opgehoogde) landelijke periferie van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Hier is archeologisch veldonderzoek nodig bij bodemingrepen dieper dan 2,00 m onder het maaiveld en met een oppervlakte groter dan 10.000 m².
- 9: terreinen met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Hier is bij bodemingrepen dieper dan 3,00 m ÷ NAP en met een oppervlakte groter dan 500 m² archeologisch veldonderzoek nodig. De NAP maat is gebaseerd op het gemiddelde doorvaartprofiel.
- 10: gebieden met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn buiten het historische centrum van Amsterdam. Hier is archeologisch veldonderzoek nodig bij bodemingrepen dieper dan 3,00 m ÷ NAP en met een oppervlakte groter dan 10.000 m². De NAP maat is gebaseerd op het gemiddelde doorvaartprofiel.
- 11: gebieden met een lage archeologische verwachting die een oorsprong hebben van een opgespoten eiland (bijv. baggerdepots uit de 19de eeuw of eilanden zoals IJburg) in het IJ. Bij bodemingrepen dieper dan 4,00 m onder het maaiveld en met een oppervlakte groter dan 10.000 m² is archeologisch veldonderzoek nodig.

- 12: gebieden met een lage archeologische verwachting die in het IJ en/of terreinen die als haven in gebruik zijn. Hier is bij bodemingrepen dieper dan 5,00 m onder het wateroppervlak en met een oppervlakte groter dan 10.000 m² archeologisch veldonderzoek nodig.
- 13: gebieden zonder archeologische overblijfselen omdat hier al archeologisch onderzoek of grootschalig grondverzet heeft plaatsgevonden voor bijv. zware funderingen, kelders, tunnels ed. Er geldt daarom een lage archeologische verwachting en derhalve een vrijstelling voor archeologisch onderzoek. Deze categorie plangebieden zijn wel indirect van belang voor archeologische planning omdat ze aanwijzingen geven voor de eventuele aanwezigheid van archeologische resten in omliggende gebieden.

Archeologisch veldonderzoek kan bestaan uit een IVO (inventariserend veldonderzoek) en/of een AO (Archeologische Opgraving). Het IVO is een kortlopende ingreep om de resultaten van het bureauonderzoek te toetsen. Het geeft inzicht in de aanwezigheid en toestand van de archeologische overblijfselen in de bodem. Aan het IVO kan een AO worden gekoppeld. Een AO is bedoeld om de archeologische resten nauwkeurig te documenteren en te bergen. De duur van onderzoek is afhankelijk van de omvang en de ligging van de bouwlocatie.

Voor alle veldonderzoeken is een Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden voor het werk vastgelegd. Dit vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. In het PvE wordt tevens beschreven of archeologische overblijfselen in de bodem bewaard kunnen blijven of dat opgraven van deze resten noodzakelijk is (selectiebesluit). Het PvE is onderdeel van de bouwprocedure. Het opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

2.4 Situatie plangebied kavels 17 en 17a

Binnen het plangebied zijn geen wettelijk beschermde archeologische monumenten aangewezen (afb. 2). Bovendien is het plangebied volgens de Cultuur Historische Waardenkaart van de provincie Noord-Holland (CHW) vrij van zones met een archeologische waardering. Dit verwachtingsbeeld is algemeen van aard en dient in het kader van de bouwplanvorming nader te worden uitgewerkt. Het voorliggende bureauonderzoek betreft een historisch topografische analyse ten behoeve van een ruimtelijk onderscheid van meer specifieke archeologische verwachtingen. Hiervoor zijn verschillende cartografische bronnen gebruikt, waaronder de Topografische Militaire Kaart (1854) gecombineerd met gegevens van de historische kaart van Nicolaes Visscher (ca. 1700) en de Chromotopografische kaart uit 1900. Deze historisch cartografische gegevens tonen aan dat het plangebied onderdeel was van de voormalige Kleine Duivendrechtterpolder waar sporen van ontginningsactiviteiten en bewoning vanaf de 13de eeuw en de periode daarna (Nieuwe Tijd) tot 1877 kunnen worden verwacht.

2 Kaartuitsnede Archeologische Monumentenkaart (AMK). Buiten het plangebied (rode lijn) bevindt zich terreinen met een hoge archeologische waardering (aangegeven in oranje). Het betreffen de historische kern van Ouderkerk aan/de Amstel en de buitenplaats Kostverloren. Ook liggen in de directe omgeving terreinen van archeologische waarde (aangegeven in geel).

3 Beknopte geologie en geschiedenis van het plangebied

3.1 Algemeen

De archeologische waardering van het plangebied kavels 17 en 17A begint met een beknopte reconstructie van de landschapsgeschiedenis aangezien de vorming van het landschap van invloed is op het archeologische verwachtingsbeeld.

Het huidige bewoningslandschap in en om Amsterdam heeft lange tijd deel uitgemaakt van een uitgestrekt veenlandschap. Dit Hollandveen Laagpakket is een relatief jonge vegetatie, die zich circa 4.000 jaar geleden begon te vormen. Na de laatste ijstijd, zo'n 10.000 jaar geleden, verbeterde het klimaat blijvend en ontstond in het huidige Holland een landschap dat in wisselende mate voor bewoning geschikt was. Allereerst werd op de desolate Pleistocene zandvlakte, die was achtergebleven nadat het landijs definitief was verdwenen, het Basisveen gevormd. Deze veenlaag bevindt zich nu onder Amsterdam en omgeving op een diepte van gemiddeld 12 m ÷ NAP. Vervolgens werden gedurende een langere periode, waarin de zeespiegel steeg, klei- en zandpakketten afgezet, ook wel de Formatie van Naaldwijk genoemd (Weerts e.a. 2006)). In het Hollandse kustgebied ontstond een waddegebied met geulen dat later overging in een kwelderlandschap met kreken en prielen. Hierlangs lagen hoger liggende stroomruggen die geschikt waren voor bewoning. In de vroege bronstijd (2.200-1.700 v. Chr.) ontstond een gesloten kust. De duinenrij werd alleen nog onderbroken door de mondingen van de grote rivieren. Het milieu achter de duinen verzoette langzamerhand en er brak weer een fase van veenvorming aan, het Hollandveen Laagpakket. In de ondergrond van Amsterdam begint dit veen op ongeveer 4 tot 5 m ÷ NAP en loopt het door tot gemiddeld 2 m ÷ NAP en plaatselijk tot 0 m NAP. Aan deze ongeveer 9.000 jaar durende veenlandschapsvorming kwam vanaf de late 10de eeuw n. Chr. een eind met de systematische veenontginningen (Veerkamp 1997, 10-31).

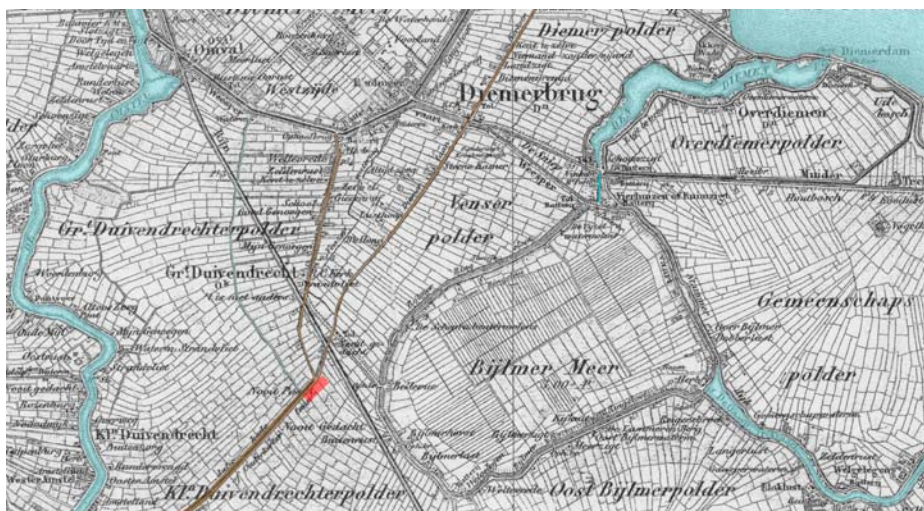
Aangezien de omgeving van Amsterdam oorspronkelijk uit nat hoogveen bestond, was het voor de 12de eeuw nauwelijks geschikt voor bewoning. Overblijfselen van menselijke activiteiten uit deze periode zijn dan ook tot op heden niet bekend. De vroegste bewoning in de omgeving (op de zandruggen in Noord-Holland bijvoorbeeld) dateert uit de Bronstijd (ca. 2.000 - 800 v. Chr.). Uit de daaropvolgende IJzertijd (800 - 12 v. Chr.) en de Romeinse Tijd (12 v. Chr. - 450 n. Chr.) zijn er op Amsterdams grondgebied enkele vondsten gedaan. Deze overblijfselen bevonden zich in ophogingslagen en kunnen niet direct aan bewoning ter plaatse worden gerelateerd. De oudste resten van permanente bewoning zijn tot nu toe teruggevonden op de oevers van de Amstel. Ze dateren uit de ontginningsperiode die in Ouderkerk aan de Amstel begon aan het einde van de 12de eeuw (de Late Middeleeuwen).

3.2 Historisch-topografische inventarisatie

3.2.1 Ontginning en infrastructuur

Het gebied kavels 17 en 17A ligt in de voormalige Kleine Duivendrecht polder, een oud poldergebied aan de oostkant van de Amstel. De ontginning van dit gebied begon in de 12de eeuw, vermoedelijk vanuit de polder De Ronde Hoep, ten zuiden van Ouderkerk aan de Amstel. Hier lag het dominiale hof van de landsheer, de bisschop van Utrecht (Verkerk, 1998). Van polder De Ronde Hoep verplaatsten de ontginningsactiviteiten zich langs de ontginningsbasis de Amstel naar het noorden. Haaks op de Amstel werden percelen uitgezet met een onderlinge afstand van 30 tot 100 m. Aan de kopse kant verrezen boerderijen op huisterpen en ontstond de voor het veenlandschap typerende lintbebouwing. De percelen werden van elkaar gescheiden door sloten, die het veen ontwaterden. Door de ontwatering kwam het veen droog te liggen en ontstond een droog en bruikbaar akkerland. Bijkomend gevolg van de ontwatering van het veen was de daling van het maaiveld waardoor de akkers blootstonden aan overstromingsgevaar. Ter bescherming werden dijken en achter- en zijkaden aangelegd. Zo diende de Ouderkerkerdijk als bescherming voor de Kleine Duivendrecht polder tegen overstromingen vanaf de Amstel. De dijk was tevens een belangrijke verbindingroute met zuidelijker gelegen plaatsen zoals Ouderkerk aan de Amstel. De Duivendrechtse laan en de Ouderkerkerlaan met in het verlengde daarvan de Diemerlaan fungeerden als achter- en zijkade. Later ontwikkelden deze kaden zich tot verbindingswegen tussen Amsterdam, Ouderkerk aan de Amstel, Duivendrecht en Diemen. Ondanks de waterstaatkundige maatregelen zette de vernatting van de percelen zich door. Daarom bracht men nieuwe stroken veen in cultuur. Bij de verlenging van de kavels schoof ook vaak de bewoning op. De achterkade werd dan als secundaire ontginningsas in gebruik genomen (Stol, 1993). Dit slagenlandschap is op historische kaarten duidelijk herkenbaar (afb. 3).

Boerderijen uit de ontginningsperiode werden opgetrokken uit hout, leem en riet. Het waren zogenaemde woonstalhuizen, met het woon- en stalgedeelte onder één kap, die in de regel op een terp of verhoging werden aangelegd. De boeren voerden een gemengd bedrijf waar veeteelt samen met akkerbouw plaats vond. Ten gevolge van de toenemende vernatting van het akkerareaal en de groeiende behoefte vanuit de stad aan zuivelproducten kwam vanaf de 14de eeuw geleidelijk de nadruk op veeteelt te liggen (Hoppenbrouwers 2002, 103-118).

3 Topografische Militaire Kaart uit 1854. De langgerekte verkaveling van de Kleine Duivendrecht polder is nog duidelijk zichtbaar. De polder wordt in het noordwesten begrensd door de Ouderkerkerlaan en in het verlengde daarvan de Diemerlaan (aangegeven in bruin).

Het voormalige polder van het plangebied grensde tot het begin van de 17de eeuw aan de westkant van het Bijlmermeer. Gedurende de vorming van de Zuiderzee aan het einde van de 12de eeuw ontstonden enkele grote meren, waaronder waarschijnlijk ook het Bijlmermeer of 'Bindelmare'. Het meer stond via de Diem in verbinding met de Zuiderzee (afb. 4). In 1622 werd begonnen met het droogleggen van het Bijlmermeer en in 1626 was de droogmakerij een feit. Het water werd via een systeem van molenweteringen, ringvaarten en ringdijken via watermolens naar de Zuiderzee afgevoerd. Na de drooglegging is de polder Bijlmermeer nog twee maal overstroomd. Eerst werd het gebied vanwege de oorlogsdreiging in het rampjaar 1672 om strategische redenen opzettelijk onder water gezet. In 1702 liep het voormalige meer weer vol water, dit maal als gevolg van een dijkdoorbraak tijdens een storm. Deze situatie duurde tot 1825, waarna het Bijlmermeer definitief werd drooggemaakt (Van den Hoek-Ostende 1962).

4 Het plangebied (rood) op de kaart van Johannes Beeldsnijder (1575). Daarboven ligt het Bijlmermeer (Uit: Hofman 1978).

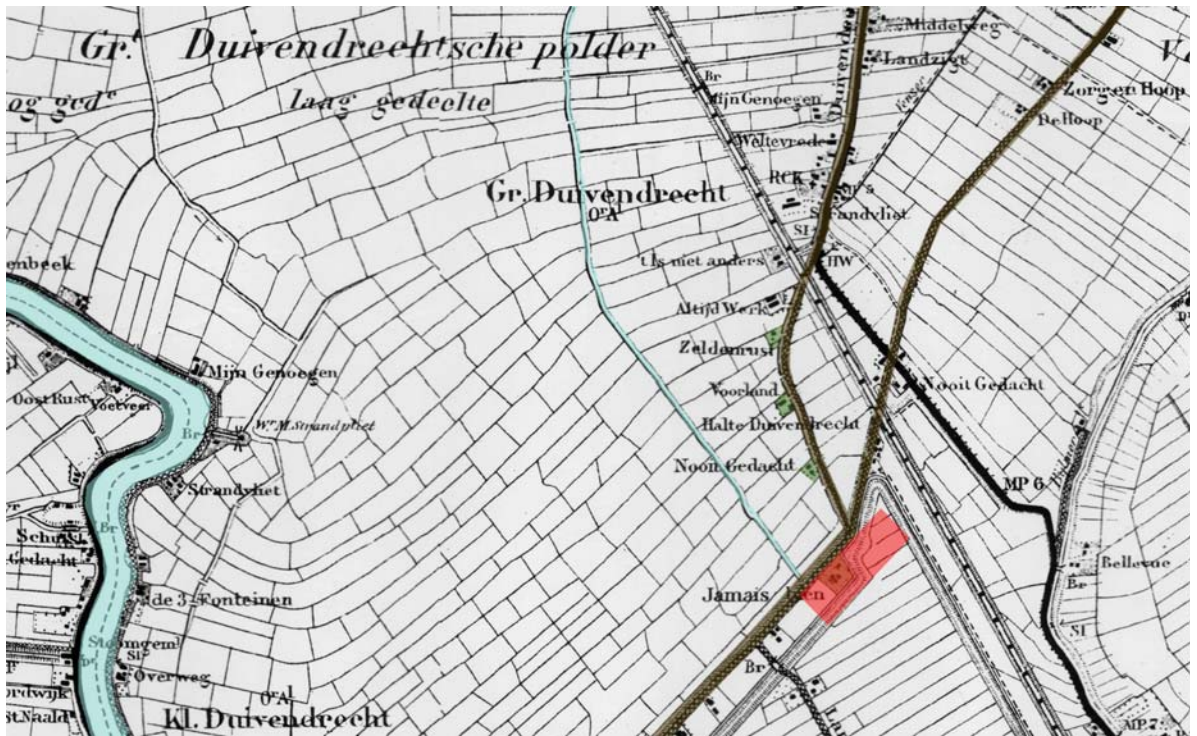
3.2.2 Wonen en Werken

De Kleine Duivendrecht polder was vanaf de 17de eeuw voornamelijk als land- en tuinbouwgebied in gebruik. Vanwege de economische bloei en de internationale welvaart nam de vraag naar agrarische en industriële producten in de 17de eeuw toe. Hierdoor werd de directe omgeving van Amsterdam van steeds groter belang voor de groentevoorziening.

De polder diende niet alleen als voorraadschuur van de stad, het buitengebied was tevens een gewild stedelijk recreatiegebied. Amsterdamse patriciërs lieten in de landelijke omgeving buitenplaatsen en pleziertuinen bouwen (Meischke 1978). Aanvankelijk hadden deze hofsteden een overwegend agrarische functie. In de zomer werden de hofsteden door recreanten bewoond. Als gevolg van Pruisische bezetting en de Franse Revolutie aan het einde van de 18de eeuw ging de welvaart in Amsterdam achteruit. De luxueuze buitenplaatsen en hofsteden konden niet meer onderhouden worden en de meesten werden dan ook verkocht voor de sloop.

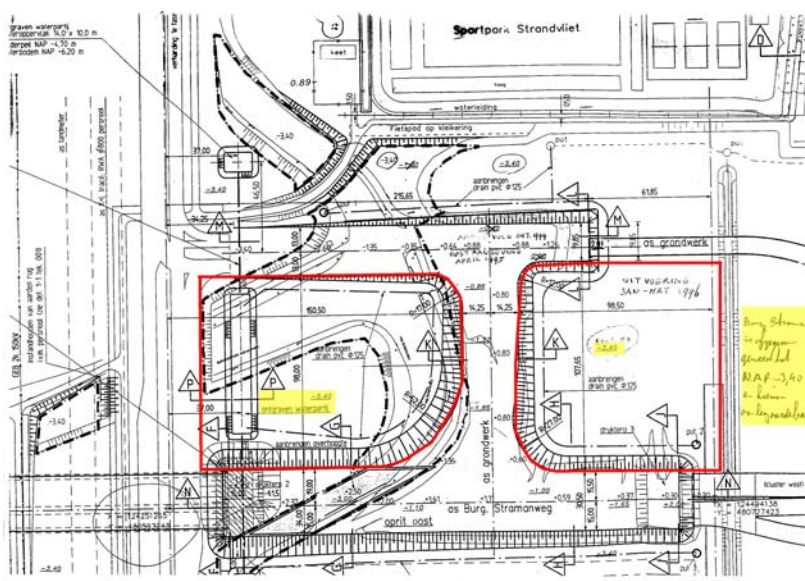
In de nabije omgeving van het plangebied lagen enkele hofsteden zoals Nooit Gedacht, Voorland, Zeldenrust en Jamais toen. De hofsteden lagen aan de doorgaande wegen (afb. 5).

5 Chromotopografische kaart uit ca 1900. In de directe omgeving van het plangebied (rood) lagen de buitenplaatsen Zeldenrust, Voorland, Nooit Gedacht en Jamais toen (groen).

Gedurende de 20ste eeuw ontwikkelde Ouderkerk aan de Amstel zich tot een randgemeente van Amsterdam. Op dat moment was het nog hoofdzakelijk een landelijk gebied. In de jaren '60 van de vorige eeuw werd het gebied bestemd voor de aanleg van industrieterreinen en sportvelden. Bij de aanleg van deze voorzieningen is de oorspronkelijke infrastructuur zoals de Ouderkerkerweg en de Ouddiemerlaan is grotendeels verdwenen. De meeste boerderijen aan deze wegen werden afgebroken. In de jaren '90 van de vorige eeuw is het plangebied opnieuw ingericht (afb. 6). Voor de aanleg van drainage en waterpartijen, evenals de verbreding van de Burgemeester Stramanweg is het terrein tot op 3,40 ÷ NAP diepte vergraven.

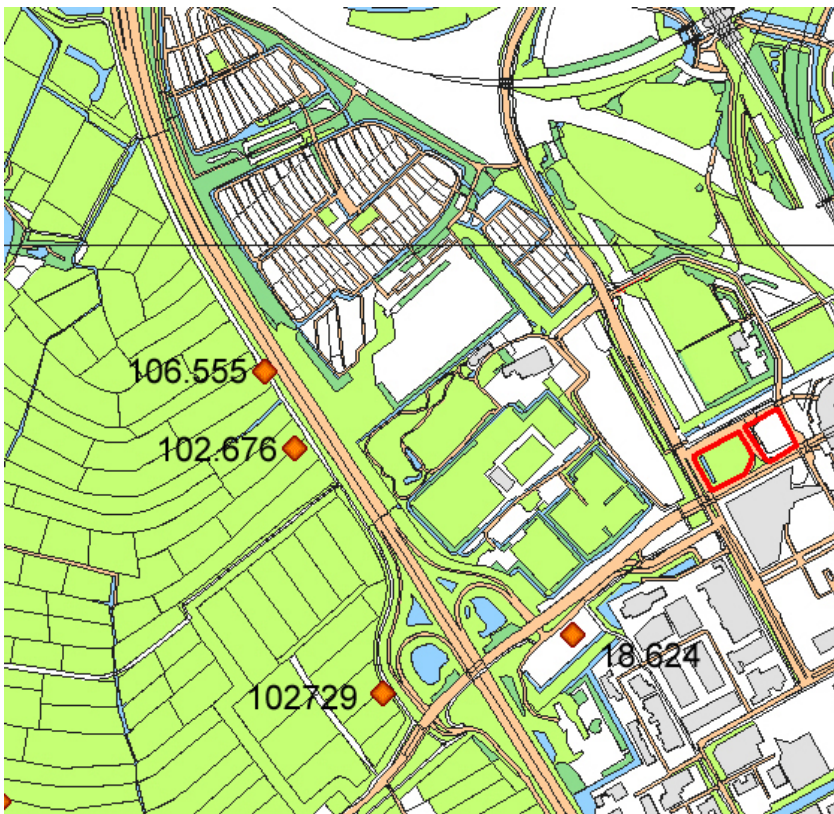

6 Technische gegevens herinrichting kavels 17 en 17A in 1995. De diepte van de ontgravingen zijn geel gemarkeerd. De werkzaamheden hebben in 1996 plaatsgevonden.

3.3 Overzicht archeologische vindplaatsen

In het plangebied is tot op heden geen archeologisch veldonderzoek uitgevoerd. In de directe omgeving zijn wel meerdere archeologische vindplaatsen gelokaliseerd. In 1986 is door RAAP een veldkartering uitgevoerd in de Duivendrechtterpolder (Datema 1987). Hierbij zijn meerdere aardewerk fragmenten aangetroffen van kogelpotten (ARCHIS). Dergelijke potten werden gebruikt als kookgerei en dateren uit de periode 1250-1300 n. Chr. gedateerd. Fragmenten van dit type aardewerk zijn ook door particulieren in dit gebied aangetroffen. Tijdens de veldkartering is ook een fragment steengoed geborgen. Het betrof 19de-eeuws importaardewerk uit Duitsland.

Ten aanzien van de archeologische kwaliteit van de ondergrond van het plangebied kan er vanuit gegaan worden dat de ondergrond verstoord is. Bij de herinrichting van het terrein in de jaren '90 heeft grootschalig grondverzet plaatsgevonden. Hierbij is het oorspronkelijke bodemprofiel zodanig verstoord dat eventuele archeologische resten als verloren mogen worden beschouwd.

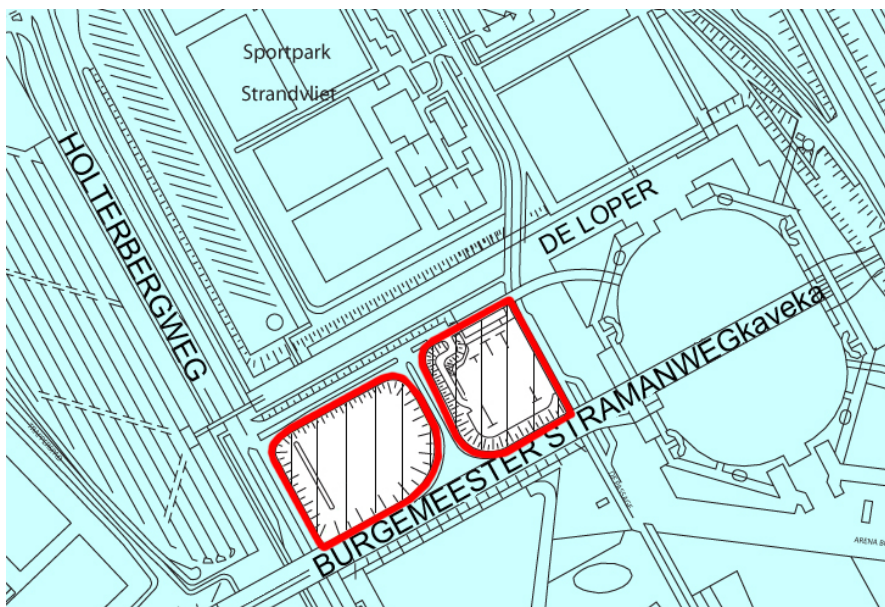
6 Ligging van archeologische vindplaatsen (aangegeven in oranje) met het corresponderende ARCHIS nummer, ten opzichte van het plangebied (aangegeven met de rode lijn)

4 Archeologische verwachting en beleidskaart

Op basis van de historisch-topografische inventarisatie (hoofdstuk 3) zijn binnen het plangebied kavels 17 eb 17A geen materiële overblijfselen meer te verwachten die samenhangen met de ontginningsgeschiedenis. Dit leidt tot een verwachtingskaart van archeologische materiële neerslag (A)

Archeologische verwachtingszones op basis van cultuurhistorische informatie

- Begrenzing plangebied
- **A** Het voormalige poldergebied van de Kleine Duivendrechter polder. Als gevolg van grootschalig grondverzet in het verleden zijn hier geen archeologische overblijfselen meer in de bodem aanwezig. Daarom geldt voor deze gebieden een vrijstelling voor archeologisch onderzoek.

Conclusie

Binnen het plangebied kavels 17 en 17A zijn geen archeologische overblijfselen in de bodem meer aanwezig. Om die reden is geen archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk. Wel geldt, conform de Monumentenwet, een meldingsplicht in geval tijdens de uitvoering van bouwwerkzaamheden archeologische sporen en of vondsten worden aangetroffen. Dit houdt in dat de aanwezigheid van bodemvondsten ouder dan 50 jaar bij bouwwerkzaamheden aan Bureau Monumenten en Archeologie gemeld wordt zodat in gezamenlijk overleg met de uitvoerder maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Bronnen

Digitale bronnen

Cultuur Historische Waardenkaart provincie Noord-Holland. <http://chw.noord-holland.nl>
Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS)

Literatuur

- BMA, *Ruimte voor Geschiedenis. Beleidsnota Monumenten en Archeologie Amsterdam 2005-2010*, Amsterdam 2005
- Datema, R.R., *'Amstelland, een archeologische kartering, inventarisatie en waardering*, RAAP-rapport 4
- Provincie Noord-Holland, *Cultuur Verbindt. Cultuurnota 2005-2008 Provincie Noord-Holland*, Haarlem 2004
- Hoek-Ostende, J.H., 'De Bijlmermeer', *Amstelodamum maandblad* 49 (1962), 73-79.
- Hofman, W., *Historische plattegronden van Nederlandse steden. Deel 1: Amsterdam*, Alphen a/d Rijn, 1978
- Hoppenbrouwers, P.C.M., 'De Hollandse economie ca. 975 - ca. 1570', Nijs, T. de en Beukens, E. (red), *Geschiedenis van Holland tot 1572*, Hilversum 2002,.
- Stol, T., *Wassend water, dalend land. Geschiedenis van Nederland en het water*, Utrecht/Antwerpen 1993.
- Meischke, R., 'Buitenverblijven voor Amsterdammers voor 1625', *Amstelodamum* 70 (1978), 100-101.
- Veerkamp, J.A.G., *Inventarisatie archeologische aandachtspunten bij de aanleg van de Noord/Zuidlijn*, Amsterdam 1997.
- Verkerk, C.L., 'De Windmolenzijde. Een bijdrage tot de ontwikkelingsgeschiedenis van het Amsterdams Noordwestelijke stadsgebied in de dertiende en veertiende eeuw', *Amstelodamum* 90 (1998) 13-38.
- Weerts, H. , P. Cleveringa, W. Westerhoff en P. Vos, 'Nooit meer: Afzettingen van Duinkerke en Calais', *ARCHEObrief* 2 (2006), 28-34

Historische kaarten

Johannes Beeldsnijder (ca. 1575)
Topografische Militaire Kaart (1854)
Chromotopografische kaart (ca. 1880-1900)

Afmelding:

Archicode 20146 datum 18-02-2008
Controle proces en waardestelling dr. J. Gawronski

Voor akkoord

Datum

.....
Hoofd afdeling Archeologie
dr. J. Gawronski

Colofon

Archeologisch Bureauonderzoek 84

Datum: 18 februari 2008
Status: Definitief
Opdrachtgever: Ontwikkelingsbedrijf Gemeente Amsterdam
Postbus 1104
1000 BC Amsterdam
Contactpersoon: de heer J. Meijer
Redactie: Dr. J. Gawronski
Tekst: Drs.L. de Leeuw, Dr. J. Gawronski
Tekeningen: Drs. L. de Leeuw

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2008

Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de BMA.